

Utjecaj roda na manifestaciju humora u svakodnevnom životu

Štranger, Darja

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:784608>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

DARJA ŠTRANGAR

**UTJECAJ RODA NA MANIFESTACIJU
HUMORA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

DARJA ŠTRANGAR

**UTJECAJ RODA NA MANIFESTACIJU
HUMORA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 2023.

SAŽETAK

Ovaj rad se bavi utjecajem rodni uloga na manifestaciju humora kod žena i muškaraca u svakodnevnom životu te kako se kroz njega mogu nametati rodni stereotipi kao proizvodi patrijarhalnog društvenog poretka. Humor se definira kao društveni fenomen koji se izvodi primarno kroz interakciju. On zahtijeva izvođača i publiku. Njegove funkcije se mogu promatrati kroz dvije glavne teorije: funkcionalistička i konfliktna teorija. Funkcionalistički pristup na humor gleda kao sredstvo izgradnje solidarnosti i integracije u društvo te kao način održavanja i jačanja kohezije društva. Konfliktni pristup, s druge strane, smatra da se humor koristi kroz sukob među društvenim grupama. Rod se također opisuje kao društvena konstrukcija. Rad se koristi, među ostalima, radovima Goffmana, Butler i de Beauvoir kako bi se rod prikazao kao izvedbu koja mora pratiti scenarij određen društvenim normama i očekivanjima. Humor se smatra jednom od mnogih faktora kojima se izvodi rod. No, ovaj rad prikazuje i mogućnost da se njegovim proučavanjem dođe do općih zaključaka o stanju međurodnih odnosa. Također se zaključuje da se pomoću humora rodni stereotipi mogu uzdržavati, ali i uništavati. Rad se dotiče preferiranih stilova humora kod muškaraca i žena te dolazi do spoznaje da i dalje postoje neke razlike među njima, ali stalno razvijajuća priroda humora i rodni odnosa će dovesti do još brojnih promjena u području rodnoga humora.

Ključne riječi: humor, rod, rodne uloge, društvene norme, rodni stereotipi, patrijarhat, stilovi humora

SUMMARY

This paper deals with the influence of gender roles on the manifestation of humor in women and men in everyday life and how gender stereotypes can be imposed through it as products of the patriarchal social order. Humor is defined as a social phenomenon performed primarily through interaction. It requires performers and an audience. Its functions can be observed through two main theories: functionalist and conflict theory. The functionalist approach sees humor as a means of building solidarity and integration in society and as a way of maintaining and strengthening social cohesion. The conflict approach, on the other hand, considers humor to be used through conflict between social groups. Gender is also described as a social construction and the paper uses the works of, among others, Goffman, Butler and de Beauvoir to present gender as a performance that must follow a script determined by social norms and expectations. Humor is considered one of the many factors used to perform gender. However, the paper shows the possibility to reach general conclusions about the state of intergender relations through the study of humor. It is also concluded that gender stereotypes can be supported, but also destroyed, with the help of humor. The paper touches on the preferred humor styles of men and women and comes to the realization that there are still some differences between them, but the ever-evolving nature of humor and gender relations will lead to even more numerous changes in the field of gender humor.

Key words: humor, gender, gender roles, social norms, gender stereotypes, patriarchy, humor styles

SADRŽAJ

UVOD.....	6
1. DEFINICIJE HUMORA	7
2. FUNKCIJE HUMORA.....	9
3. ROD I SPOL.....	11
3.1 SPOL KAO BIOLOŠKA ČINJENICA	11
3.2 ROD KAO DRUŠTVENA ČINJENICA.....	11
4. ROD I HUMOR.....	12
4.1 HUMOR KAO MUŠKA DOMENA	12
4.2 HUMOR I MUŠKA DOMINACIJA	13
4.2.1 Seksistički humor	15
5. STILOVI HUMORA KOD MUŠKARACA I ŽENA.....	16
5.1 SEKSUALNI HUMOR	19
ZAKLJUČAK.....	20
LITERATURA	21

UVOD

Humor je univerzalan društveni fenomen koji nadilazi kulturne granice i služi kao temeljni mehanizam društvene interakcije i komunikacije. Donosi radost, oslobađa od stresa i potiče osjećaj pripadnosti među pojedincima. Međutim, humor nije monolitan koncept, oblikuje ga bezbroj čimbenika, uključujući kulturu, osobna iskustva, pa čak i rod, dob i društveni status. Ovaj rad će se dotaknuti kompleksnog područja muškog i ženskog humora, ispitujući potencijalne razlike u tome kako se humor percipira, izražava i razumije među rodovima.

Interes za to kako se humor različito manifestira kod muškaraca i žena postoji već desetljećima. Kulturne norme, društvena očekivanja i povijesni kontekst pridonijeli su razvoju različitih stilova rodnog humora što će biti prikazano kroz rad. Također će se nastojati odgovoriti na jedno od najčešćih i osnovnih pitanja u području muškog i ženskog humora: Jesu li ključne razlike između ovih dviju kategorija rezultat nezaobilaznih bioloških distinkcija u kontekstu spola ili uzrok leži u okvirima rodne socijalizacije? Drugim riječima, staro pitanje „priroda ili odgoj“.

Ovaj će se rad oslanjati na niz interdisciplinarnih istraživanja, uključujući psihologiju, sociologiju i lingvistiku kako bi pružio sveobuhvatan pregled teme i odgovore na postavljena pitanja. Ispitat će se kako se humor koristi za uspostavljanje društvenih veza, upravljanje dinamikom moći i izražavanje identiteta. Proučavanjem povijesnih perspektiva i suvremenih studija, cilj je prikazati muški i ženski humor kao izrazito kompleksan fenomen koji je u konstantom stanju evolucije u današnjem društvu.

1. DEFINICIJE HUMORA

Kao što je već rečeno, humor se može nazvati svakodnevnom i sveprisutnom društvenom pojavom. Možda je i to razlog zašto, unatoč bezbrojnoj dostupnoj literaturi koja se bavi ovom temom, humor se i dalje smatra pojmom kojega je vrlo teško definirati. Humor ima neke svoje temeljne karakteristike, iako će daljnji tekst pokazati da ni one nisu jednostavne i univerzalne. Primjerice, humor je zdravorazumski povezan sa smijehom pa se može pretpostaviti da je humor svako djelovanje koje je percipirano kao smiješno te koje izaziva smijeh (Aillaud i Piolat, 2012). Kada se govori o uspješnosti nekog komičara, percepcija njegovih sposobnosti ovisi o tome koliko ljudi u dvorani može nasmijati. Ako osoba u nekom društvu izreče šalu i nitko se na nju ne nasmije, smatra se da je ta osoba podbacila u humoru.

No, na to se može postaviti pitanje: Ovisi li učinak humora na njegovu prirodu ili se ta dva faktora mogu razdvojiti? U oba spomenuta slučaja postoji namjera da se izazove smijeh. Je li istinito tvrditi da šala nije humor samo zato što nekoga u tom prostoru i trenutku nije nasmijala? Onda je još jedna pretpostavka o humoru da ja namjera još jedna ključna karakteristika. Ali, smijeh se također može dogoditi bez namjere. Ako netko nenamjerno učini ili kaže nešto što drugi smatraju smiješnim, taj pojedinac je svejedno sudjelovao u procesu stvaranja humora.

Ukratko, humor možemo odvojiti na dva aspekta: namjera i učinak. Da bi proces humora bio ostvaren mora postojati barem jedan od tih aspekata. Time se dolazi i do Fineovog (1984) zaključka da se humor mora proučavati u kontekstu interakcije. Humor je sve što ima namjeru proizvesti smijeh i/ili ima takav učinak.

Šale i drugi oblici humora se mogu nazvati formom komunikacije koja se obično dijeli u društvenoj interakciji (Kuipers, 2008). Robinson i Smith-Lovin (2001) smatraju da je humor društveni fenomen jer zahtijeva izvođača i publiku. To se isto može dovesti u pitanje. Kada individualac pomisli nešto smiješno ili se dosjeti šale te se nasmije na vlastitu dosjetljivost, tada također dolazi do stvaranja humora iako publika nije prisutna. No, s obzirom na to da taj „*one-man-show*“ čini samo mali dio svakodnevnih kreacija humora, može se zanemariti u širem kontekstu.

Kuipers (2008) nastavlja da su duhoviti iskazi „društveno i kulturno oblikovani i često posve specifični za određeno vrijeme i mjesto“. Usko su vezani za dano društvo i kulturu što je očito ako se pogledaju neke stare šale koje su stvorene u drugačijem kulturno-povijesnom kontekstu. Veliki broj takvih šala modernijoj publici neće biti razumljive zbog promjena u jeziku ili jednostavno neće biti smiješne. Humor se također može vezati za prostor i vrijeme u užem smislu. To znači da ista šala neće naići na istu reakciju u različitim situacijama čak i ako je riječ o istoj publici. Primjerice, šala o nekom političaru najvjerojatnije neće biti idealno prihvaćena od strane publike ako taj političar nije bio relevantan u nedavnoj svijesti publike ili ako generalna tema razgovora nije bila na neki način vezana uz njega. Isto tako, šala koju je prihvatljivo reći na piću s prijateljima, vjerojatno neće biti isto cijenjena u društvu stranaca.

Kao što je prikazano kroz poglavlje, humor je komplicirana igra s nebrojenim pravilima i od svakog člana društva se očekuje poznavanje tih pravila kao što je i slučaj s društvenim normama općenito. Kuipers (2015) smatra da je „svačiji smisao za humor stvoren i ograničen unutar društvenih i kulturnih normi i konvencija“. Dolazi se do zaključka da se humor uči socijalizacijom. Promatrajući svijet oko sebe, uči se kako i kada se smijati, na što se smijati te kako izazvati smijeh od drugih.

2. FUNKCIJE HUMORA

Kao i svaka pojava na koju se nailazi u društvu, humor služi određenim svrhama. Najčešća je namjera humora izazvati smijeh kod drugih, ali to samo dotiče površinu i ne objašnjava duboko ukorijenjene poticaje. Zašto bi htjeli nasmijati druge? Što time postižemo? Je li korištenje humora uvijek ima pozitivne učinke? Što čini humor tako čestim fenomenom?

Prema Kuipers (2008), postoje dvije glavne perspektive kojima se može pristupiti humoru: funkcionalistička i konfliktna. Funkcionalistički pristup se oslanja na pretpostavku da humor uvijek teži održavanju postojećeg društvenog poretka. Kao primjer navodi olakšavanje tenzija u specifičnim interpersonalnim odnosima s čime se slažu Robinson i Smith-Lovin (2001). Ovdje se može uklopiti i ideja da humor reflektira „kolektivne strahove“ (Shifman, 2007) ako se pretpostavi da strahovi rezultiraju određenim tenzijama u društvu. Primjerice, u grupi radnika u kojoj vlada strah od gubljenja posla u vrijeme krize, česta tema humora može biti upravo to – gubitak posla. Time se prepoznaje strah i smije mu se u lice što ga čini manje zastrašujućim i nudi barem privremeno olakšanje govorniku i publici. No, to nije jedini efekt humora u spomenutom primjeru. Tu također dolazi do stvaranja društvene kohezije. Razumijevanje i cijenjenje šale pojedinca signalizira ostatku grupe da je taj pojedinac dio njih što pospješuje njegovu integraciju u grupu. Time humor nastoji „smanjiti društvenu udaljenost“ (Coser, 1959), ali isto tako isključuje pojedince koji ne pripadaju grupi jer oni ne mogu uživati u istom tipu humora.

Osim društvene kohezije, funkcionalistički pristup također uključuje društvenu kontrolu (Kuipers, 2008). U humoru se odražavaju „kolektivni sustavi vjerovanja“ (Nilsen i Nilsen, 1987) što znači ako se neko ponašanje smatra neprihvaćenim, to će biti reflektirano u humoru skupine. Homofobični humor se može iskoristiti kao primjer u ovom slučaju. Ismijavanje onoga što se percipira kao homoseksualno ponašanje daje do znanja svakom članu skupine da takvo ponašanje nije prihvaćeno. Humor u službi društvene kontrole se često koristi sramom i prijetnjom od isključenja iz društva kako bi prisilili pojedince u praćenje normi.

S druge strane, Freud (1905, prema Kuipers, 2008) je smatrao da se šale koriste upravo kako bi se izbjegla društvena kontrola te da bi se omogućilo uživanje u porivima koji su bili manje društveno prihvatljivi, na primjer seks ili agresija.

Konfliktni pristup predstavlja antitezu funkcionalističkoj perspektivi. Kroz njega se prikazuju sukobi među društvenim grupama i, prema Kuipers (2008), često se koristi u kontekstu etničkih i političkih razlika. Konfliktni humor se oslanja na ismijavanje i podrugivanje drugih grupa, ali unutar pojedine grupe služi kohezijsku funkciju. Izražavanjem tko je „neprijatelj“ naglašava se identitet skupine, a time i sama pripadnost skupini. Među suprotstavljenih grupa može služiti kao prikaz agresije i otpora (Obrdlik, 1942). Priroda konfliktnog humora također ovisi i o odnosu moći suprotstavljenih skupina. Ako je skupina koja ismijava drugu moćnija, onda se radi o izrazu trijumfa i potlačivanju, a humor potlačene skupine koji napada tlačitelje se može nazvati otporom i olakšavanjem tenzija.

Robinson i Smith-Lovin (2001) također su prikazali svoju interpretaciju funkcija humora. Prva funkcija je vezana za društvena značenja. Prema Davisu (1979), humor konstruira i dekonstruira društvena značenja što omogućava lakši uvid u inače manje vidljive društvene strukture. Druga se odnosi na socijalnu hijerarhiju. Tu Robinson i Smith-Lovin (2001) opisuju teoriju superiornosti koja nalaže da će pojedinac više cijiniti šalu ako je ona usmjerena prema skupinama kojima pojedinac ne pripada. Treća se funkcija tiče kohezije kojoj je cilj izgradnja društvenih veza.

Holmes (2006) predstavlja takozvani „zajednički izgrađeni“ ili „spojeni“ humor (eng. *jointly constructed* ili *conjoint humor*). Zajednički izgrađeni humor se odnosi na fenomen kada svaki član grupe nadodaje humorističnoj priči ili situaciji i time ju „gradi“. Članovi se nadovezuju jedno na drugo. To je jedino moguće u situacijama u kojima se članovi dovoljno dobro poznaju i upoznati su sa stilom humora jedni drugih. On se dalje dijeli na podržavajući i natjecateljski humor. Ukratko, podržavajući humor se „slaže, nadodaje, proširuje“, dok se natjecateljski „suprotstavlja i umanjuje“ (Holmes, 2006).

3. ROD I SPOL

Rod i spol su dva pojma koja se u svakodnevnome govoru često koriste kao sinonimi i u glavnom se odnose na muškarce i žene. Čak je i u nekoj literaturi moguće naići na nedostatak distinkcije među njima. Za potrebe ovoga rada, tj. kako bi se preciznije prikazao humor kao društveni fenomen i njegova povezanost s prezentacijom muškaraca i žena u svakodnevnoj komunikaciji, nužno je označiti jasnu razliku između spola i roda.

3.1 SPOL KAO BIOLOŠKA ČINJENICA

Butler (1986) definira spol kao „nepromjenjivi, anatomske posebni i činjenični aspekti ženskog tijela“. Može se pretpostaviti da isto vrijedi i za muškarce. Spol je vezan za kromosome: XX za ženski, a XY muški. Spol određuje primarna i sekundarna spolna obilježja. Ukratko, generalno se smatra da je spol isključivo biološka činjenica te da je u suštini binaran i nepromjenjiv iako suvremena znanja u području anatomije i medicine i te dvije karakteristike dovode u pitanje.

3.2 ROD KAO DRUŠTVENA ČINJENICA

„Ženom se ne rađa, ženom se postaje,“ su slavne riječi Simone de Beauvoir (1953/2016) koje jasno izražavaju njeno stajalište da „ženu“, a time i „muškarca“, ne čine biološke karakteristike s kojima su rođeni već da se kroz život rod izgrađuje kroz specifična iskustva i socijalizaciju. Butler (1986) nadodaje da je rod „kulturno značenje i oblik koji to tijelo stječe“. S njima se slažu West i Zimmerman (1987) te rod definiraju kao postignuti status, rutinu, metodično i ponavljajuće postignuće. Time impliciraju da je rod predstava koja se mora konstantno izvoditi za publiku koja uvijek promatra i prosuđuje. Autori nastavljaju da je rod zapravo karakteristika društvenih situacija, a ne posjed individualca, tj. osobni identitet. Drugim riječima, slažu se s Goffmanovom (1976) mišlju da bi se „moglo reći da ne postoji rodni identitet. Postoji samo raspored za prezentaciju roda.“ Prema njemu, rod je dramatizacija kulturne idealizacije ženstvenosti i muškosti koja je namijenjena za publiku. Ta publika je isto upoznata s tom idealizacijom i očekuje ju od „izvođača“. Ako „izvođači“ ne uspiju zadovoljiti kriterije publike, očekuju ih često oštre društvene sankcije. Jedna od njih može biti društvena izolacija postignuta ismijavanjem, tj. humorom. Moglo bi se pretpostaviti da spomenuta publika postoji čak i kada nije fizički prisutna u obliku internaliziranog

Drugoga (Mead, 1934/2003) što znači da pojedinac uvijek osjeća pritisak publike, tj. društva da izvodi dramatizaciju svog roda čak i kada je sam.

West i Zimmerman (1987) postavljaju pitanje: Je li se moguće odvojiti od koncepcije roda? Na njega brzo odgovaraju da će to biti ne moguće dok god se kategorije muškarca i žene smatraju fundamentalnom podjelom ljudi. Ovu važnost roda naglašava i Goffman (1976): „Rodno izražavanje je samo predstava; ali znatna količina društvene supstance uključena je u njegovo uprizorenje.“ Rodne kategorije će se neprestano reinforsirati dok god pojedinci traže stabilizirajući utjecaj koji dolazi s poštivanjem svog mjesta u trenutnom društvenom poretku (Goffman, 1976).

Zaključno, spol se odnosi na biološke karakteristike, a rod na društvenu performansu koja često ovisi o spolu jer su fizičke osobine jedan od prvih osnova na temelju kojih društvo percipira pojedince, ali je bitno naglasiti da ta dva pojma nisu nužno ovisni jedan o drugome. Zato će se u daljnjem radu koristiti „rod“ u sve svrhe sociološkoga i kulturnoga konteksta i odnosit će se na dvije najčešće kategorije – muškarce i žene.

4. ROD I HUMOR

Do sada je zaključeno da je rod skup djelovanja koje osoba ili „izvođač“ performira za društvo ili „publiku“. Ta publika prosuđuje izvođača na temelju postojećih idealnih tipova koji su kulturno određeni i svima poznati. Također se može reći da imaju set kriterija te da pojedinac mora zadovoljiti te kriterije kako bi njegov identitet bio prihvaćen ili „ovjeren“ od strane društva. Lampert (2014) tvrdi da je šaljivo ponašanje vezano za očekivanja prema određenim društvenim ulogama. Drugim riječima, jedan od kriterija za „pravilno“ izvođenje nekoga roda je upravo upotreba specifičnog humora. Sličnu ideju izlaže i Crawford (2003) te tvrdi da žene i muškarci koriste humor kao „jedan od alata konstrukcije roda“. Nastavlja da ga upotrebljavaju kako bi sebe prezentirali kao ženstvene žene i muževne muškarce pa zaključuje da to čini humor vrijednim oruđem rodne dekonstrukcije.

4.1 HUMOR KAO MUŠKA DOMENA

„Žene nisu smiješne“ je jedan od najčešćih rodnih stereotipa vezanih za humor čemu svjedoči količina istraživanja i akademskih radova koji ga propitkuju i interpretiraju. Primjerice, McGhee (1976) je u istraživanju upotrebe humora kod djece primijetio da su

se dječaci značajno više okušavali u humoru od djevojčica. Robinson i Smith-Lovin (2001) zaključuju da, općenito gledajući, muškarci pričaju više viceva i uspješniji su u tome. Honeycutt i Brown (2009) su analizirali razgovore bračnih parova i rezultati su pokazali da se muževi šale više od svojih supruga koje su bile više orijentirane smijehu. Kuipers (2006/2015) je u svom istraživanju saznala da su većina muških i ženskih ispitanika smatrali pričanje viceva dijelom „muške kulture“ te da su žene ograničene pristojnošću kada se pričaju vicevi. Muški ispitanici su priznali da se u ženskom društvu cenzuriraju ili u potpunosti suzdržavaju od pričanja viceva. Kao razlog se ponovno navodi takozvana ženska pristojnost.

Ovi rezultati potvrđuju ideju rodnih stereotipa – muškarci zabavljaju, žene se smiju; muškarci su aktivni, žene su pasivne. Kotthoff (2006) smatra da razlog leži u patrijarhalnim društvenim normama koje su od žena zahtijevale „damsko“ ponašanje što se nije poklopalo s određenim oblicima humora te da se ženski humor dovijao samo u privatnoj sferi. Kuipers (2006/2015) također tvrdi da je rodna razlika u uvažavanju šala prvenstveno pitanje razlike u ulogama. Od žena se humor u glavnom nije očekivao, a u nekim slučajevima je bio i kažnjavan negativnim sankcijama, npr. ismijavanjem ili negodovanjem.

Unatoč tome, smatra se da je u moderno doba taj jednostavni model aktivnog muškarca i pasivne žene izgubio na važnosti te da odnos između humora i roda postaje sve kompliciraniji zahvaljujući promjenama koje se dešavaju na području međurodnih odnosa i položaja žena u društvu. Sa svojom emancipacijom u društvu, postaju sve aktivniji sudionici u području humora (Kotthoff, 2006; Herzog, 1999; Kuipers, 2006/2015). Sve se više počinje prepoznavati činjenica da žene imaju smisao za humor, samo se ponekad očituje na drugačije načine od muškaraca.

4.2 HUMOR I MUŠKA DOMINACIJA

Ipak, fraza „Žene nisu smiješne“ nije nestala. Može se uočiti na internetskim prostorima gdje dominira konzervativna muška demografija. Ona se često koristi na dva načina. Prvo, kao (prividno) neutralna izjava koja se temelji na osobnom iskustvu individue koja ju koristi. Na primjer, ako osoba tvrdi da se nikada nije susrela, uživo ili u *online* prostoru, sa ženskom osobom koju je smatrala smiješnom i stoga dolazi do zaključka da žene jednostavno nisu smiješne. Drugi način je u sklopu humora koji najčešće preuzima

oblik internetskih *memova*. Prethodno spomenuta fraza nije jedina koja se koristi kao šala i kruži „muškim“ internetskim prostorima. „F' in 'woman' stands for 'funny'“, je još jedna od njih i ona preuzima oblik igre riječima. U duhu hrvatskog jezika prevelo bi je se otprilike: „S' u 'žena' označava 'smiješna'“. Ovdje se jasno iskazuje da, pošto nema slova „f“ u „woman“ ili „s“ u „žena“, to znači da žene nisu smiješne. Nekad se uopće ne koriste riječi kao što je u videima u kojima uobičajeno muške osobe smrknuto gledaju u ženu kojoj je očiti cilj nasmijati publiku (npr. komičarku).

Posljednji primjer su „ulični intervjui“ koji funkcioniraju tako da „voditelj“, tj. osoba koja intervjuira zaustavlja nasumične ljude na ulici i pita ih pitanja. Nekada voditelji, koji su često muškarci, znaju zahtijevati od intervjuiranih, najčešće mladih žena, da im dokažu da su žene smiješne tako da ih nasmiju. Ako one odbiju, smatrat će se da je potvrđena teza „žene nisu smiješne“, a ako pokušaju nasmijati voditelja, on će učiniti sve u svojoj moći da se ne nasmije. Tako se teza ponovno potvrđuje, što god intervjuirane žene napravile. S druge strane, ako je intervjuirana osoba muškarac, pitat će ga da dokaže da su muškarci smiješni. Ako intervjuirani pokuša reći šalu, voditelj će se smijati, kakva god da šala bila.

Ukratko, cilj je u navedenim primjerima (na iznimno ne znanstven način) potvrditi misao koju publika već ima: žene nisu smiješne. Može se pretpostaviti da bi još jedan cilj mogao biti i sramoćenje i ismijavanje žena. Njima se više ne može pripisati čak ni prividna neutralnost, neki bi se slučajevi mogli nazvati izravno antagonističkima. To otvara nekoliko pitanja. Prvo, što u ženskom humoru (ili nedostatku humora) provocira neke muškarce do te mjere da reagiraju agresivno? Drugo, koja je funkcija ismijavanja ženskog humora od strane muškaraca i zašto se napada baš humor? I treće, postoji li još načina kojima se postiže ta funkcija?

Kalviknes Bore (2010) potvrđuje da su komičarke smatrane manje vrijednima od komičara zbog percipiranog manjka smisla za humor, ali i zbog preokupiranosti temama koje nisu zanimale muške gledatelje. S jedne strane, za uživanje u humoru potrebna je određena doza razumijevanja teme o kojoj se šali. Šala koju automehaničar smatra izrazito smiješnom neće ni dotaknuti nekoga tko nikada nije ni provirio ispod poklopca motora. Već je opisano da je razumijevanje humora jedan od načina na koji grupa

prepoznaje svoje članove tako da ima smisla da muškarci neće moći cijeniti šalu o isključivo ženskom iskustvu kao same žene.

S druge strane, ovdje može biti i riječ o onome što je Simone de Beauvoir (1953/2016) nazvala „žena kao Drugo“. Muškarci su ti koji kroje svijet, oni su subjekti. Žene predstavljaju objekt u njihovim očima i stoga također predstavljaju objekt u generalnom gledanju na svijet. Muško iskustvo se smatra „zadanim“ iskustvom dok je žensko iskustvo uvijek samo njihovo, sekundarno. Ako se to primijeni na Kalviknes Bore (2010) može se doći do pretpostavke da ako se muškarac šali o određenoj temi, publika će to percipirati kao opće iskustvo. Oni koji ne razumiju šalu će se osjećati kao da su u manjini. A ako se žena šali o istoj temi, to će se shvatiti kao „ženska tema“.

Kalviknes Bore (2010) smatra da razlog za nedostatak uživanja u ženskom humoru leži u „generalnom sukobu između ženstvenosti i humora u patrijarhalnom vrijednosnom sustavu.“ Gagnier (1988) objašnjava da se muškarci boje ženskog humora iz istog razloga zašto se boje seksualne slobode žena. Time se potiče ženska agresija i mijenja se stereotipična pasivna uloga što šteti patrijarhalnom društvenom poretku. Nadodaje da muškarci žele kontrolirati ženski humor kao što žele kontrolirati žensku seksualnost. To bi objasnio prethodno prikazani antagonizam koji neke skupine muškaraca i dalje gaje prema ženama. Ako se oslobađanje žena od patrijarhatom-postavljenih rodni očekivanja odražava kroz korištenje humora, taj isti humor muškarcima označava gubitak kontrole koju su nekada imali. Osjećaj gubitka kontrole može izazvati antagonistička i agresivna ponašanja kako bi se ista pokušala ponovno preuzeti.

4.2.1 Seksistički humor

Izravno ismijavanje ženskog humora nije jedini način na koji se nastoje ponovno uspostaviti i/ili učvrstiti konzervativne rodne uloge. Seksistički humor koji izravno napada žene također je česta taktika koju koriste svi rodovi, iako se najčešće primjećuje kod muškaraca (Ford et al., 2008). LaFrance i Woodzicka (1998) seksistički humor definiraju kao „humor koji ocrnjuje, ponižava, stereotipizira, ugnjetava ili objektivizira osobu na temelju njegova ili njezina roda“. Meta su najčešće žene i ciljana publika su u glavnom muškarci. Greenwood i Isbell (2002) su istraživanjem saznale da su žene koje su bile opisane kao dobroćudni seksisti (seksistička uvjerenja prema ženama više ponižavajuća nego agresivna) smatrale šale o glupim plavušama manje smiješnima i

više uvredljivima nego muškarci koji su opisani kao dobroćudni seksisti. Može se zaključiti da muškarci više uživaju u takvom humoru.

Analizom uzorka internetskih *memeova* došlo se do zaključka da su analizirane jedinice reproducirale „heteronormativne konstrukcije seksualnosti i rodnih odnosa“. Drugim riječima, korištenjem humora su se ustanovljavale konzervativne rodne uloge i rodne vrijednosti. Žena je često prikazana kao pasivni seksualni objekt namijenjena za muško uživanje, ismijava se koncept zlostavljanja i silovanja. U tim slučajevima, korištenje humora osobi pruža oblik štita od društvenih sankcija jer se humor generalno ne smatra nečim što se smije uzeti za ozbiljno. Ako osobu netko prozove zbog štetnih ili okrutnih šala, može se lako obraniti riječima „samo se šalim“ (Drakett et al, 2018).

Ford et al (2008) u svojoj su studiji otkrili da su seksistički muškarci koji su bili izloženi seksističkim šalama pokazali veću spremnost diskriminirati protiv žena nego da su bili izloženi drugim podražajima (npr. seksističkim izjavama ili neutralnim šalama). Ford et al (2015) eksperimentom su dokazali da su žene bile iskusile povišenu razinu samoobjektifikacije nakon što su bile izložene seksističkom humoru. Promatrale su se kroz muške oči. Znači, muškarce se ohrabruje da budu agresivniji prema ženama, a ženama se nameće percepcija samih sebe kao objekta i time se učvršćuju rodni stereotipi.

5. STILOVI HUMORA KOD MUŠKARACA I ŽENA

Utvrđeno je da muškarci i žene koriste humor na različite načine. Crawford (1989) objašnjava da se ženski humor temelji na suosjećanju te da su ispitanice smatrale da je dobar humor onaj koji razbija napetost, veseli i olakšava tuđu nesreću. Jenkins (1985) ženski humor opisuje kao „kooperativan, inkluzivan, podržavački, integrirajući, spontan i samoiscjeljujući“ dok za muški humor tvrdi da isključuje, izaziva, segmentira i samoveliča. Holmes (2006) u svojim ispitivanjima radnog okruženja otkriva da u grupama u kojima su dominirale žene vlada surađivački i podržavajući stil humora. U većinski muškim grupama se češće koristio natjecateljski humor. Lampert i Ervin-Tripp (1998) su također primijetili dominaciju natjecateljskog humora kod muškaraca. Žene su se u njihovoj studiji najviše služile smiješnim pripovijetkama. Hay (2000) potvrđuje da kod žena vlada solidarni humor te da one više dijele osobne informacije. Autorica smatra da to služi u svrhu gradnje povjerenja što jača društvene veze, tj. koheziju.

Rezultati studije koju su provele Robinson i Smith-Lovin (2001) su pokazali da se žene u ženskim grupama humorom služe u glavnom u kohezivne svrhe. Muškarci su se također koristili pretežito kohezijskim humorom iako se kod njih također mogao zamijetiti hijerarhijski humor koji nije bio toliko prisutan kod žena. U miješanim grupama, rezultati su bili slični. Autorice pretpostavljaju da će se oni koji imaju viši status, što bi bili muškarci, više koristiti hijerarhijskim humorom nego osobe nižeg društvenog statusa (žene).

Još jedan način na koji se humor može koristiti u funkciji kohezije i integracije jest uporabom samo-usmjerenog humora. Kod žena, njegova svrha je pokazivanje ranjivosti i intimnosti. Muškarci ga u glavnom koriste u suprotne svrhe – kako bi se zaštitili, zaobišli ili umanjili intimnost (Lampert, 2014). Može se pretpostaviti da u slučaju samo-usmjerenog humora, žene teže povratnoj informaciji drugih sudionika interakcije, tj. očekuju reakciju na njihov prikaz ranjivosti. Muškarci, s druge strane, pokušavaju kontrolirati reakcije sudionika. Na primjer, ako muškarac ispriča neumjesnu šalu, korištenjem samo-usmjerenog humora on se štiti od negativnih odgovora publike. Prozvati ga zbog te šale nakon toga bi moglo biti percipirano kao nepotrebna agresija ili preozbiljno shvaćanje humora. Jenkins (1985) zaključuje da žene jačaju svoju društvenu koheziju kroz interakciju korištenjem kooperativnog, podržavajućeg i samo-usmjerenog stila humora. Nasuprot tome, muškarci su više usmjereni na stvaranje i održavanje pozitivne slike o sebi, stoga koriste humor koji isključuje, izaziva i samoveliča.

Kuipers (2006/2015) u svom istraživanju primjećuje da u području pričanja viceva dominiraju muškarci. Vicevima se može pripisati agresivnija priroda jer moraju prekinuti tijekom interakcije kako bi bili ispričani. Autorica pretpostavlja da, pošto se agresija generalno smatra karakteristikom muževnosti, muškarci će biti više zainteresirani za pričanje viceva. Ispitanici su, navodno, bili svjesni rodne razlike u pričanju viceva i objašnjavali su je (pretpostavljenom) osjetljivošću žena što znači da se lakše uvrijede i brže im postane neugodno. Time se ponovno govori o tradicionalnim rodnim ulogama. Kuipers (2006/2015) je otkrila da su žene najviše cijenile viceve bez šok-faktora, vrijeđanja ili isključivanja pojedinih grupa. Ispitanice su pokazale averziju prema agresivnom, etničkom ili bolesnom humoru. Ona dolazi do zaključka da i muškarci i žene koriste humor u cilju stvaranja solidarnosti, samo što muškarci to rade

kroz uporabu grubog jezika i seksualnih šala dok žene zajedništvo traže dijeljenjem tajni, povjerljivošću i ogovaranjem. Drugim riječima, žene imaju personalniji oblik gradnje solidarnosti.

Žene i muškarci se također koriste zadirkivanjem kako bi se uspostavila moć i solidarnost, ali češće u istorodnim skupinama što znači da prisustvo suprotnog roda dovodi do drugačijih uporaba humora (Hay, 2000). Lampert i Ervin-Tripp (2006) su, s druge strane, studijom saznali da žene zadirkuju više u miješanom društvu, a da u ženskom društvu više upotrebljavaju samo-usmjeren humor. Mladi muškarci su u glavnom bili spremniji na zafrkanciju i zadirkivanje u muškom društvu dok su u miješanim skupinama bili skloniji samo-zadirkivanju. Autori smatraju da razlog leži u održavanju simetrije moći. U prisustvu žena, muškarci umanjuju svoju percipiranu moć tako što koriste samo-usmjereni humor, a žene svoju moć uvećavaju s tipično muškim i agresivnijim humorom. Također, ulogu igraju kulturološke norme koje ne dopuštaju muškarcima agresivno ponašanje prema ženama dok je prema drugim muškarcima to dozvoljen, čak i poželjan iskaz muževnosti. Nastavljaju da se ženska agresija u jeziku prema drugim ženama manifestira na indirektniji način kroz ogovaranje i ostracizam.

Winterheld et al (2013) su uočili da su se u miješanim dijadama muškarci šalili više, a u istorodnim dijadama su tu prevagnule žene. U miješanim dijadama, muškarci su se više smijali ako su žene koristile samo-ponižavajući humor. Žene su se više smijale kada su muškarci upotrebljavali solidarni humor. Također, žene su bile percipirane ako ljute ako su se koristile agresivnim humorom. Uzevši u obzir da rodne uloge kod žena ne trpe izravnu agresiju, ima smisla da su žene pronašle druge načine njenog iskazivanja kroz ogovaranje.

Hofmann et al (2020) su u preglednom radu koji je revidirao 77 studija zaključili da se rodne razlike mogu naći u sedam kategorija: „osobine vezane za humor, uživanje u humoru, stvaranje humora i mogućnosti shvaćanja humora, neuralni odgovori na humor, korištenje humora u komunikaciji, odgovori na humor i korelati humora.“ Smatraju da se samo „korištenje u komunikaciji“, „uživanje“ i „korelati“ mogu usko vezati uz rodne uloge. Sve ostale kategorije su više rezultat individualnih osobnosti i sposobnosti. Humor u kojem oba roda podjednako uživaju je takozvani besmisleni ili apsurdni humor (Kuipers, 2006/2015; Hofmann et al, 2020).

5.1 SEKSUALNI HUMOR

Hofmann et al (2020) su također došli do zaključka da, općenito gledajući, žene manje cijene emotivno uzbudljive podražaje. U ovome kontekstu, to se odnosi na agresivni ili seksualni humor. Muškarci, druge strane, preferiraju seksualni i agresivni humor (Marlowe, 1989). Aillaud i Piolat (2012) su otkrili da su žene smatrale „mračne“ šale manje razumljivima i smiješnima u usporedbi s muškarcima. Mračni humor je opisan kao onaj humor koji je devijantan, krši norme i vrijednosti. Autori pretpostavljaju da su žene osjetljivije što se tiče kršenja društvenih normi zato što su socijalizirane da budu nježne i empatične.

Fine (1976) smatra da u anglo-američkoj kulturi, seksualni humor dominira kod muškaraca samo kada žene nisu prisutne. Tome se može nadodati da su kod Kuipers (2006/2015) muški ispitanici smatrali da su žene preosjetljive za seksualni humor što su njezini rezultati pobili. Žene zapravo nisu pokazale averziju prema seksualnom humoru kao što su prema drugim „mračnijim“ oblicima humora. Attardo (2010) tvrdi da se žene radničke klase češće koriste razvratnijim i neugodnijim oblicima humora u isključivo ženskom društvu. No, to bi mogao biti slučaj da se žene općenito više šale u isključivo ženskoj skupini, čak i više nego se muškarci šale u muškim skupinama (Robinson, Smith-Lovin, 2001).

Muškarcima se više sviđao seksualni humor nego ženama bez obzira na rod prema kojemu je humor bio usmjeren, ali u hostilnom, nasilnom i agresivnom humoru oba su roda uživala više ako je bio usmjeren ka suprotnome rodu. Jedan od mogućih uzroka je jače identificiranje sa svojom grupom, tj. rodom i zato se humor više cijeni ako ismijava drugu grupu (Mundorf et al, 1988). Herzog (1999) je opazila da se žensko uživanje u seksualnom humoru promijenilo kroz vrijeme. Prije su žene više cijenile seksualni humor sa ženskim žrtvama dok u novije doba sve više preferiraju humor s muškim žrtvama. Muškarci se, s druge strane, nisu puno promijenili u svojim preferencijama. Uzevši to u obzir, može se doći do zaključka da se ženski humor mijenja kako se mijenja i položaj žene u društvu. Moderne žene imaju manje tolerancije prema muškoj dominaciji kroz humor i sve više pokazuju vlastitu agresiju u tom području.

ZAKLJUČAK

Istraživanja o muškom i ženskom humoru otkrivaju kompliciranu mrežu utjecaja koji oblikuju preferencije u stilu i uporabi humora u svakodnevnom životu. Biološki, psihološki, sociokulturni i kognitivni faktori svi igraju ulogu u načinu na koji muškarci i žene percipiraju, stvaraju i reagiraju na humor.

Humoru se pripisuju razne važne funkcije u stvaranju i održavanju međuljudskih odnosa i svakodnevnih interakcija. On učvršćuje društvene veze, olakšava tenzije i pruža pogled u zamršenu priču rodni uloga i društvenih očekivanja. Kroz njega se mogu nametati rodni stereotipi i poticati patrijarhalne vrijednost muške dominacije, ali se i njegovom uporabom mogu označiti velike promjene u društvenom poretku što se tiče ženinog položaja. Drugim riječima, humor se može koristiti za ugnjetavanje potlačenih, za otpor tlačiteljima te za borbu za vlastitu ekspresiju. Sve većom zastupljenošću žena u areni aktivnog stvaranja humora, simbolizira se njihova emancipacija i oslobađanje od tradicionalnih normi ženstvenosti koje su ih potiskivale.

U radu se utvrdilo da iako još postoje razlike u rodnom humoru, on nije ograden striktno binarnim kategorijama. Brojne razlike u humoru postoje i unutar kategorija roda te ovise o individualnim osobnostima i sposobnostima ljudi. Iako rodne uloge i rodna socijalizacija utječu na svakoga, one ipak nisu samostalni graditelj humora.

Za kraj, može se zaključiti da je humor u suštini fenomen koji se vječno mijenjao i koji će se nastaviti mijenjati dok god postoje ljudi. Isto se može reći za rod. Feministička misao je jasan pokazatelj da koncept roda očekuju još brojne promjene, neke od kojih ga čak mogu učiniti gotovo beznačajnim ako do njih dođe. Stoga, ostaje da se vidi kako će se rodni humor transformirati u narednim godinama.

LITERATURA

- Aillaud, M., i Piolat, A. (2012). Influence of gender on judgment of dark and nondark humor. *Individual Differences Research*, 10(4), 211-222.
- Attardo, S. (2010). Preface: Working class humor. *Humor: International Journal of Humor Research*, 23(2), 121-126.
- Butler, J. (1986). Sex and gender in Simone de Beauvoir's *Second Sex*. *Yale French Studies*, (72), 35-49.
- Coser, R. L. (1959). Some social functions of laughter: A study of humor in a hospital setting. *Human relations*, 12(2), 171-182.
- Crawford, M. (1989.) Humor in conversational context: beyond biases in the study of gender and humor. U: Unger, R. K. (ur.), *Representations: Social Constructions of Gender*. New York: Baywood Publishing, 155– 166.
- Crawford, M. (2003). Gender and humor in social context. *Journal of pragmatics*, 35(9), 1413-1430.
- Davis, M. S. (1979). Sociology through humor. *Symbolic Interaction*, 2(1), 105-110.
- De Beauvoir, S. (1953/2016). *Drugi Spol*. Prev. Mirna Šimat, Zagreb: Ljevak.
- Drakett, J., Rickett, B., et al. (2018). Old jokes, new media—Online sexism and constructions of gender in Internet memes. *Feminism & psychology*, 28(1), 109-127.
- Fine, G. A. (1976). Obscene Joking Across Cultures. *Journal of Communication*, 26(3), 134-140.
- Fine, G. A. (1984). Humorous Interaction and the Social Construction of Meaning: Making Sense in a Jocular Vein. *Studies in Symbolic Interaction*, 5, 83-104.
- Ford, T. E. et al. (2008). More than just a joke: The prejudice-releasing function of sexist humor. *Personality and Social Psychology Bulletin* 34(2), 159–170.
- Ford, T. E., Woodzicka, et al. (2015). Sexist humor as a trigger of state self-objectification in women. *Humor*, 28(2), 253-269.

Freud, S. (1905). *Jokes and Their Relation to the Unconscious*. Harmondsworth: Penguin.

Gagnier, R. (1988). Between women: A cross-class analysis of status and anarchic humor. *Women's Studies: An Interdisciplinary Journal*, 15(1-3), 135-148.

Goffman, E. (1976). Gender display. *Gender advertisements*, 1-9.

Greenwood, D., i Isbell, L. M. (2002). Ambivalent sexism and the dumb blonde: Men's and women's reactions to sexist jokes. *Psychology of Women Quarterly*, 26(4), 341-350.

Hay, J. (2000). Functions of humor in the conversations of men and women. *Journal of pragmatics*, 32(6), 709-742.

Herzog, T. R. (1999). Gender differences in humor appreciation revisited. *Humor*, 12(4), 411-424.

Hofmann, J., Platt, T. et al. (2020). Gender differences in humor-related traits, humor appreciation, production, comprehension,(neural) responses, use, and correlates: A systematic review. *Current Psychology*, 39(3), 1-14.

Holmes, J. (2006). Sharing a laugh: Pragmatic aspects of humor and gender in the workplace. *Journal of pragmatics*, 38(1), 26-50.

Honeycutt, J. M., i Brown, R. (1998). Did you hear the one about?: Typological and spousal differences in the planning of jokes and sense of humor in marriage. *Communication Quarterly*, 46(3), 342-352.

Jenkins, M. (1985). What's so funny? Joking among women. U: Bremner, S., Moonwomon, B. (ur.), *Proceedings of the First Berkeley Women in Language Conference*. Berkeley, CA, 135-151.

Kalviknes Bore, I. L. (2010). (Un) funny women: TV comedy audiences and the gendering of humour. *European Journal of Cultural Studies*, 13(2), 139-154.

Kotthoff, H. (2006). Gender and humor: The state of the art. *Journal of pragmatics*, 38(1), 4-25.

Kuipers, G. (2006/2015). *Good humor, bad taste: A sociology of the joke*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter GmbH & Co KG.

Kuipers, G. (2008). The sociology of humor. U: Raskin, V. i Ruch, W. (ur.), *The primer of humor research*. Berlin i New York: Mouton de Gruyter, 361-398.

LaFrance, M. i Woodzicka J. A. (1998). No laughing matter: Women's verbal and nonverbal reactions to sexist humor. U: Swim, J. i Stangor, C. (ur.), *Prejudice: The target's perspective*. San Diego: Academic Press, 61–80.

Lampert, M. D. (2014). Studying gender differences in the conversational humor of adults and children. U: Slobin, D. I., Gerhardt, J., Kyratzis, A., i Guo, J. (ur.), *Social interaction, social context, and language: Essays in honor of Susan Ervin-Tripp*. New York, London: Psychology Press. 579-596.

Lampert, M. D. i Ervin-Tripp, S. M. (1989). The interaction of gender and culture on humor production. U: *What are women telling us about humor?* Simpozij održan na 97. godišnjem skupu Američke Psihološke Asocijacije, New Orleans, LA.

Lampert, M. D., i Ervin-Tripp, S. M. (2006). Risky laughter: Teasing and self-directed joking among male and female friends. *Journal of pragmatics*, 38(1), 51-72.

Marlowe, L. (1989). A sense of humour. U: Unger, R. K. (ur.), *Representations: Social Constructions of Gender*. New York: Baywood Publishing, 145–154.

McGhee, P. E. (1976). Sex Differences in Children's Humor. *Journal of Communication*, 26(3), 176- 89.

McGhee, P. E. (1979). The role of laughter and humor in growing up female. U: Kopp, C. (ur.), *Becoming Female*. New York: Plenum Press, 199–209.

Mead, H., G. (1934/2003). *Um, Osoba i Društvo*. Prev. Srđan Dvornik, Zagreb: Jesenski i Turk.

Mundorf, N., et al. (1988). Gender differences in humor appreciation. *Humor: International Journal of Humor Research*, 1(3), 231-244.

Nilsen, D., i Nilsen, A. (1987). Humor, language, and sex roles in American culture. *International journal of the sociology of language*, 1987(65), 67-78.

Obrdlik, A. J. (1942). " Gallows humor"- A sociological phenomenon. *American Journal of Sociology*, 47(5), 709-716.

Robinson, D. T., i Smith-Lovin, L. (2001). Getting a laugh: Gender, status, and humor in task discussions. *Social forces*, 80(1), 123-158.

Shifman, L. (2007). Humor in the Age of Digital Reproduction: Continuity and Change in Internet-Based Comic Texts. *International Journal of Communication*, 1(1), 187 – 209.

West, C., i Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & society*, 1(2), 125-151.

Winterheld, H. A., et al. (2013). It's in the way that you use it: Attachment and the dyadic nature of humor during conflict negotiation in romantic couples. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(4), 496–508.